

S.Y.J.C 13/10/25
13/10/25 ARTS

TERMINAL EXAMINATION 2025-26

UBJECT: HISTORY

TIME: 2HRS

LASS: SYJC

MARKS: 50

I.(A) Choose the correct alternative and complete the statement. (5)

- is a part of imperialism. (Decolonisation, colonialism, industrial)
- The British established 'East India Company' on 31st December (1900,1700,1800)
- criticised this act in very severe terms and gave up his title (Sir).
(Ravindranath Tagore, Dr. T.B Kunha, Gandhi ji)
- In 1609..... Made a modified telescope. (John key, Copernicus, Aristotle, Homer)
- It is said that the European natural scientists of the 17th century laid the foundations of modern
..... (Medieval, Science, Chemistry)

B) Find the incorrect pair from every set and write the correct one. (3)

1. Togoland	German colony
2. Egypt	British colony
3. Orange Free State	Dutch colony
4. Ivory Coast	Portuguese colony
-
1) 1. Brahma Samaj	Raja Ram Mohan Roy
2. Satya shodak Samaj	Mahatma Jotirao Phule
3. Paramhansa Sabha	Maharshi Vitthal Ramji Shinde
4. Ramkrishna Mission	Swami Vivekanand
-
3) 1. Kunwar Sinh	Lucknow
2. Nanasaheb Peshwa	Kanpur
3. Queen Lakshimibai	Jhansi
4. Chimasahab	Kolhapur

Q.2.(A) Write the names of historical places/ persons/events.

(3)

1. In 1917, he took up the issues of the farmers in Champaranya in Bihar.
2. Three battles between the British and the French from 1744 to 1763 C.E. These are known as.
3. A mercenary trained under the French was hired by Sadashivrao bhau Peshwa in the Maratha army as the chief of artillery.

(B) Choose the correct reason and complete the sentence.

(3)

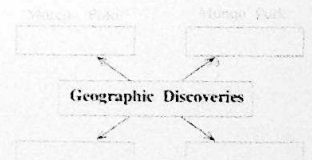
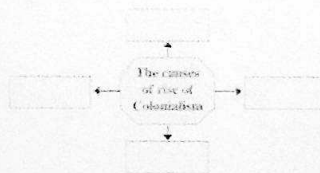
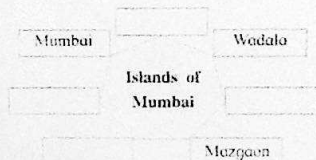
1. The British wanted to gain control over Myanmar, because
 - (a) they wanted to expand their empire.
 - (b) it was very important for them to control the natural resources and the market in Myanmar.
 - (c) they wanted to be on the forefront in the colonial competition amongst the European nations.
 - (d) they wanted to teach a lesson to King Thibaw of Myanmar.

2. Chhatrapati Shivaji Maharaj levied octroi on the salt trade to
 - (a) oppose the Portuguese
 - (b) stop the British trade of salt
 - (c) raise funds for Swarajya

3. The first Europeans to arrive in India
 - a. The place where the Portuguese stored ammunition –
 - b. They honoured Chhatrapati Shivaji Maharaj with tributes for ensuring the safety of their factories and issuing trading permits –
 - c. The British agent at Jaitapur –
 - (d) oppose the colonialists

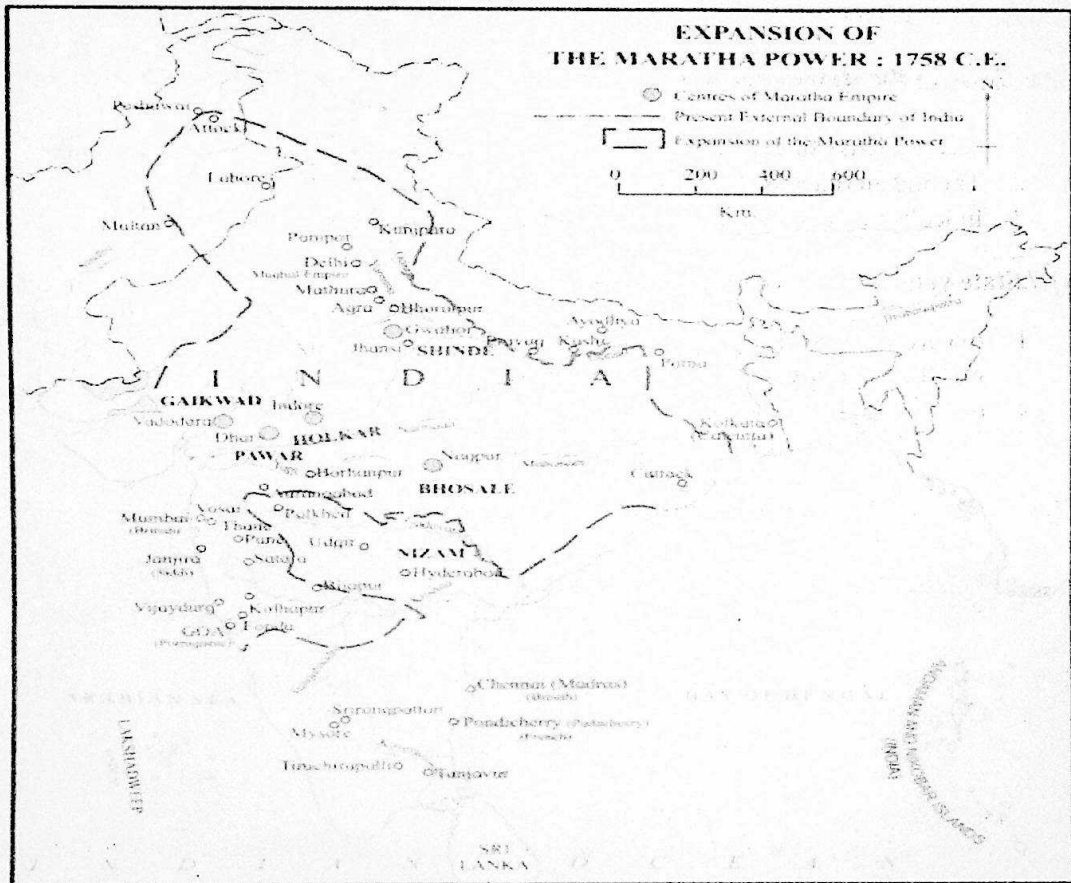
Q.3. Complete the concept map.

(6)

Q.4. Observe the map and answer the questions based on it.

(2)

1. Where were the Dutch colonies located on the west coast of India?
2. Where did the French establish their colonies on the east coast of India?

Q.5. Write short notes/Explain the concepts (Any 3)

(6)

- 1) 'Quit India' Movement of 1942
- 2) Ramkrishna Mission
- 3) Portuguese and Maratha Empire
- 4) European Crusades
- 5) Colonialism

Q.6. Explain the statements with reasons (Any 2)

(6)

1. Queen Elizabeth granted permission to the company to trade in the eastern countries.
2. The Indian rulers had to obtain cartaz.
3. In Kolhapur state, there used to be keepers of forts, called 'Gadkari'.

Q.7. State your opinion. (Any 2)

(6)

1. According to Swatantryaveer Savarkar, the Independence War of 1857 was the First War of Independence.
2. In 1873, Mahatma Jotirao Phule founded 'Satya shodhak Samaj' in Pune.
3. The company started building forts in India as part of their strategy.

Q.8. Answer the following questions in detail. (Any 1)

(5)

1. Write about Chhatrapati Shivaji Maharaj's policies regarding the European traders as seen in his Adnyapatra.
2. What were the social reforms on which Raja Ram Mohan Roy put a great emphasis?

Q.9. Answer the following questions with the help of given points. (Any 1)

(5)

1. Geographic Discoveries and Explorers
 - a) Marco polo b) Ibn batuta c) Vasco da gama
2. Causes of the Rise of Colonialism
 1. Industrial Consequences 2. Requirements of Raw Material 3. Investing Surplus Capital

9/10/25

Std-XII

Marks-50

Time-2hr

subject-Philosophy

First Terminal

Q(1A)Fill the blanks With Correct Alternatives-

(5)

(1)Experienceof _____ objects is the,shape,size,type etc object.

(material,imaginary,philosophical).

(2)Instruments and experiments are necessarytoacquire _____ knowledge.(subjective, inter-subjective,objective)

(3)AccordingtoCharvaka,when different materials come together in a peculiar combination then _____ is manifested.(consciousness,intellect,insight)

(4)AccordingtoBuddhism _____ istheessentialnatureofSat/real.(purity, impermanence,permanence)

(5) _____ proposed theory of body-mind interactionism.(Descartes,Plato,Hume)

B)Identify The Odd Word Out-

(4)

((1)Plato,Aristotle,Descartes,Spinoza,Charvaka

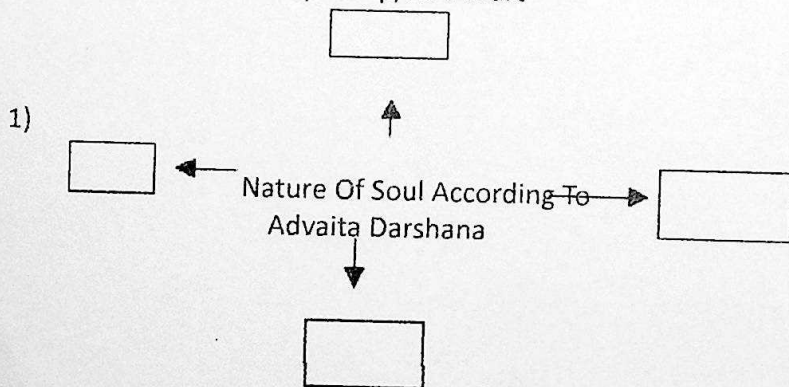
(2)Jain,Buddha,Vaishekha,Sankhya,Leibniz

(3)MaterialCause,FormalCause,FinalCause,ThoughtCause

(4)Thales,Anaximenes,Heraclitus,Descartes

(C)Complete The Concept Map/flowchart-

(4)

Q2) Answer The Following Questions In 20-25 words-
(10)

(1) How many Substances are given by Vaisheshika?

(2) What Is the Dialectical Method given By Hegel?

What are two the Important Questions asked in Indian tradition regarding causation?

(4) Why is 'Sankhya Satkaryavada' called 'Parinamavada'?

(5) According to Democritus What Is the Nature Of Soul?

Q3A) Distinguish Between-

(1) Satkaryavada and Astarkaryavada

(6)

(2) Dualism and Pluralism

(B) State with reason whether the following statements are True or False.

(6)

(1) Leibniz Was a monist.

(2) There Is a relation between Potentiality actuality.

(3) According to Charvaka consciousness is by product of matter.

Q(4) Write a dialogue On The Following Philosophical Concept- /problem/situation .(Any One)

(1) Write a dialogue on does beauty really exist or it appears? (5)

(2) Write a dialogue on technological process and their effect on human societies.

Q(5) Answer Any one Question In 150 To 200 Words

(10)

1) Explain Plato's Notion Of Self.

2) Explain the four types Classification Of Change given by Aristotle.

Std - XII

Subject-Philosophy

Q1)A) Fill in the blanks with suitable words from the bracket- (6)

- 1) The rule of Addition is based on the basis of truth of _____. (Conjunction/Disjunction)
- 2) A _____ is neither true nor false. (Propositional Function, Proposition)
- 3) The expression 'Given anything' is an _____ Quantifier. (Existential/Universal)
- 4) In _____ proposition both the terms are Distributed. (E/I)
- 5) There is relation of _____ between 'A' and 'I' proposition. (Subaltern/Sub-contrary)
- 6) Observation is _____ to facts. (Faithful, Unfaithful)

B) State whether the following statements are True or False-

(4)

- 1) In Conversion, the quality of proposition changes.
- 2) 'O' proposition stands for Particular Negative Proposition.
- 3) Proportional function contains at least one bound variable.
- 4) Rule can be applied to the part of statement. (rules of inference/rules based on rule of replacement)

Q2)A) Recognize with reasons the formal fallacies committed in the following

Categorical syllogisms-

(6)

- 1) All Indians are reformers.
All reformers are brave.
Therefore all brave men are Indians.
- 2) Water is liquid.
Ice is Water.
Therefore ice is liquid.
- 3) Some grapes are not sweet.
No mangoes are sweet.
Some mangoes are not grapes.

B) Construct formal proof of validity for the following arguments (any two)-

1) $(X) (\neg AX \supset \neg SX)$

2) $1)(x)(Tx \supset Ax)$

2) $(x) (Jx \supset \neg Ax)$

2) $(x)(\exists x)(Mx)$

3) $Ja \therefore \neg sa$

3) $(x)(Ax \supset \neg Mx)$

$\therefore (\exists x)(\neg Ax \wedge Tx)$

3) $1)(x)(Dx \supset Sx)$

2) Dc

3) $Wc \therefore /sc \cdot wc$

Q3) A) Symbolize the following proposition using appropriate quantifiers and proposition function given in the bracket - (any four) (4)

1) No Mammals Lay Eggs. $[Mx \text{---} x \text{ is a mammal}] [Ex \text{---} x \text{ lay eggs}]$

2) Every Child Is Innocent. $[Cx \text{---} x \text{ is a child}] [Ix \text{---} x \text{ is innocent}]$

3) Some men are not honest. $[Cx \text{---} x \text{ is a man}] [Hx \text{---} x \text{ is honest}]$

4) Few Children Are Swimmers. $[Cx \text{---} x \text{ is a child}] [Sx \text{---} x \text{ is a swimmer}]$

5) Giants Don't Exist. $[Gx \text{---} x \text{ is a giant}] [Ex \text{---} x \text{ exists}]$

B) Give Converse And Obverse Of The Following Statement - (any three) (6)

1) All Indians are patriotic.

2) No Social Workers Are Managing Directors.

3) Salesmen Are Never Introverts.

4) All sports-men are energetic.

Q4) Give Opposite Of Following Proposition - (6)

1) All red Vehicles are BEST buses. [Contradictory, Contrary]

2) No Crows Are white. [Contrary, sub-altern]

3) Whoever Works is Paid. [Contrary, Sub-altern]

Q5) Answer The Following Question - (12)

1) Explain The Traditional Square Opposition Of Proposition with a diagram.

2) Middle term must be distributed at least once in the premises.

Std - XII

Subject ~~Philosophy~~

legie

Q1) A) Fill in the blanks with suitable words from the bracket- (6)

1) The rule of Addition is based on the basis of truth of _____. (Conjunction/Disjunction)

2) A _____ is neither true nor false. (Propositional Function, Proposition)

3) The expression 'Given anything' is an _____ Quantifier. (Existential/Universal)

4) In _____ proposition both the terms are Distributed. (E/I)

5) There is relation of _____ between 'A' and 'I' proposition. (Subaltern/Sub-contrary)

6) Observation is _____ to facts. (Faithful, Unfaithful)

B) State whether the following statements are True or False-

(4)

1) In Conversion, the quality of proposition changes.

2) 'O' proposition stands for Particular Negative Proposition.

3) Proportional function contains at least one bound variable.

4) Rule can be applied to the part of statement. (rules of inference/rules based on rule of replacement)

Q2) A) Recognize with reasons the formal fallacies committed in the following

Categorical syllogisms-

(6)

1) All Indians are reformers.

All reformers are brave.

Therefore all brave men are Indians.

2) Water is liquid.

Ice is Water.

Therefore ice is liquid.

3) Some grapes are not sweet.

No mangoes are sweet.

Some mangoes are not grapes.

B) Construct formal proof of validity for the following arguments (any two)- (6)

1) $(\neg AX \supset \neg SX)$

2) $1)(x)(Tx \supset Ax)$

2) $(x)(Jx \supset \neg Ax)$

2) $(x)(\exists x)(Mx)$

3) $Ja \therefore \neg sa$

3) $(x)(Ax \supset \neg Mx)$

$\therefore (\exists x)(\neg Ax \wedge Tx)$

3) $1)(x)(Dx \supset Sx)$

2) Dc

3) $Wc \therefore /sc \therefore wc$

Q3) A) Symbolize the following proposition using appropriate quantifiers and propositional function given in the bracket- (any four) (4)

1) No Mammals Lay Eggs. $[Mx \text{---} x \text{ is a mammal}] [Ex \text{---} x \text{ lay eggs}]$

2) Every Child Is Innocent. $[Cx \text{---} x \text{ is a child}] [Ix \text{---} x \text{ is innocent}]$

3) Some men are not honest. $[Cx \text{---} x \text{ is a man}] [Hx \text{---} x \text{ is honest}]$

4) Few Children Are Swimmers. $[Cx \text{---} x \text{ is a child}] [Sx \text{---} x \text{ is a swimmer}]$

5) Giants Don't Exist. $[Gx \text{---} x \text{ is a giant}] [Ex \text{---} x \text{ exists}]$

B) Give Converse And Obverse Of The Following Statement- (any three) (6)

1) All Indians are patriotic.

2) No Social Workers Are Managing Directors.

3) Salesmen Are Never Introverts.

4) All sports-men are energetic.

Q4) Give Opposite Of Following Proposition- (6)

1) All red Vehicles are BEST buses. [Contradictory, Contrary]

2) No Crows Are white. [Contrary, sub-altern]

3) Whoever Works is Paid. [Contrary, Sub-altern]

Q5) Answer The Following Question- (12)

1) Explain The Traditional Square Opposition Of Proposition with a diagram

2) Middle term must be distributed at least once in the premises.

11/10/25
TERMINAL EXAM 2025-26

STD: - SYJC
SUB: - SOCIOLOGY

TIME: - 2 HRS
MARKS: - 50

Q1) A Fill in the blanks and rewrite the sentences: -

(03)

1. The new religion Din-E- Illahi was established by _____.
2. The Hindu Code Bill was passed in the year _____.
3. _____ is a person whose biological sex does not match one's physiological sense of self.

B) Correct the incorrect pair and rewrite it : -

(03)

1. a) Gujarati Indo-Aryan
b) Telugu Dravidian
c) Munda Austro-Asiatic
d) Oraon Kirata
2. a) Totemism James Frazer
b) Animism Robert Marett
c) Naturism Max Mueller
d) Manatism Robert Marett
3. a) Avesta Zoroastrianism
b) Quran Islam
c) Bible Judaism
d) Tripitakas Buddhism

C) Identify the appropriate term and rewrite the sentences: -

(03)

2005, Class, Secularism, 1955, Status.

1. Diversity based on economic and educational criterion.
2. The Protection of Women Domestic Violence Act.
3. Respect and tolerance of all faith.

D) Correct the underlined word and rewrite the sentences: -

(03)

1. The ultimate aim of Hindus is Artha.
2. The Theosophical Society was the initiative of Mahatma Gandhi.
3. Each village has its own deity called Gram Panchayat.

- Q2) Write short notes: - (Any 2)** (08)
1. Colonial Period.
 2. Religious Diversity.
 3. Obstacles to national integration.
- Q3) Differentiate between: - (Any 2)** (08)
1. Rural community and Tribal community.
 2. Caste diversity and Class diversity.
 3. Christianity and Islam.
- Q4) Explain the concept with suitable examples: - (Any 1)** (04)
1. Gender Diversity.
 2. Ashramvyavastha.
- Q5) State whether True or False with Reason: - (Any1)** (04)
1. Regionalism refers to loyalty to one's State or region before one's country.
 2. Status of women improved during the Later Vedic period.
- Q6) Give your personal response: - (Any 1)** (04)
1. Jainism and Buddhism are perceived as protest religion.
 2. There is need for educational transformation in India.
- Q7) Answer in detail Any 1 (Approx. 150 words)** (10)
1. What are the problems faced by Urban community? Provide remedial measures.
 2. Explain the nature of education during the ancient and medieval period.

Q.1.) A. COMPLETE THE CORRELATION

5

- I. Micro Economics: study of individual unit :: Macro Economics: _____
- II. Constant TU : _____ :: TU Declines : MU Negative
- iii. Joint Demand: Car & petrol :: _____ : Coal
- iv. _____ : ED = 2:: Perfectly Inelastic Demand: ED = 0
- v TC: TFC+TVC :: AC: _____

Q.1.) B. GIVE ECONOMIC TERM

5

- I. Study of an individual unit.
- II. Addition made to the Total utility by consuming one more unit of commodity
- III. Graphical Presentation of Demand Schedule
- IV. Cost incurred per unit of output
- V. Market where there are Few sellers

Q.2.) IDENTIFY AND EXPLAIN THE FOLLOWING CONCEPTS (ANY 2)

4

- I. Study of the Entire Economy
- II. Utility derived from an additional unit
- III. Whenever there is decrease in price of gold, the demand for gold rises.
- IV. Seller is in urgent need for cash therefore he sells more at Lower price.

Q.2.) B. DISTINGUISH BETWEEN (ANY 2)

4

- I. Micro Economics and Macro Economics
- II. Time utility and Place utility
- III. Perfect Competition and Monopoly
- IV. Stock and Supply

Q. 3) ANSWER THE FOLLOWING QUESTIONS (ANY 2)

8

- I. Explain the Features of Utility
- II. Explain the Features of Monopolistic competition Market
- III. Explain the determinants of Supply.
- IV. Explain the Features of Micro Economics

Q.4) STATE WITH REASONS WHETHER YOU AGREE OR DISAGREE WITH FOLLOWING STATEMENTS (ANY 2)

8

- I. The Law of DMU does not have any criticisms
- II. There are no exception to the law of demand
- III. The supply curve of Labour is backward bending
- IV. Macro Economics is different from Micro Economics

Q. 5) STUDY THE FOLLOWING TABLE, FIGURE, PASSAGE AND ANSWER THE QUESTIONS GIVEN BELOW (ANY 2)

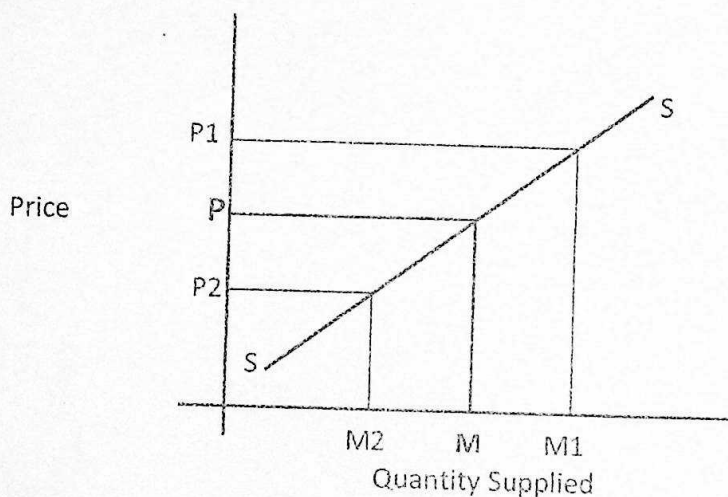
8

i

Units of commodity (X)	Marginal Utility (MU)	Total Utility (TU)
1	10	10
2	6	16
3	4	20
4	3	23
5	1	24
6	0	24
7	-2	22

1. With the help of the above Schedule draw Total Utility and Marginal Utility Curve (2 marks)
2. When Total utility is maximum, Marginal utility is _____ (1 marks)
3. When Total utility falls, Marginal Utility becomes _____ (1 marks)

ii.

1. The above diagram shows a direct relationship between Price and _____ (1 mark)
2. In the above diagram the supply curve SS, has _____ Slope. (1 mark)
3. At price P1 the Quantity supplied is _____ (1 mark)
4. When Price falls to P2, supply is _____ (1 mark)

iii.

Bank nationalization took place in 1969 leading to an increase in Loan disbursement in urban and rural areas. Agricultural and retail traders started getting more loans after nationalization. After bank nationalization bank branch expansion and functional diversification took place. Commercial banks are providing different types of services like safe deposit lockers, D-mat facility, internet banking, mobile banking etc.

- I. Write the two benefits of bank Nationalization. (1 mark)
- II. Write various services provided by banks (1 mark)
- III. Write your own opinion about the passage (2 marks)

Q.6. Answer in Details (any 1)

8

- i. Explain the Law of Diminishing marginal utility with its exceptions
- ii. Explain the Types of price Elasticity of Demand

Q5) Study the following table, figure, passage and answer the questions given

(8)

Below it. (Any 2)

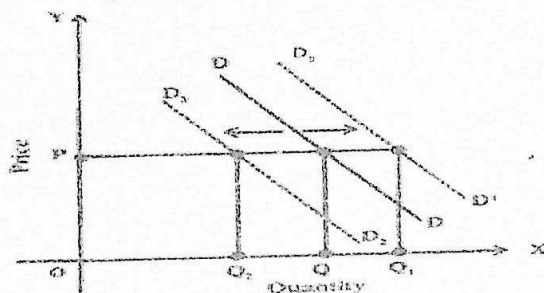
1) Observe the given table of market supply schedule of potatoes and answer the following questions:

Price (Rs)	Firms			Market supply(kg)
	A	B	C	
1		20	45	100
2	50	45	55	
3	55		70	200
4	90	60		250

a) Complete the quantity of potato supplied by the firms to the market in the above table. 2

b) Draw the market supply curve from the schedule. 2

2) Observe the given diagram and answer the following questions.

a Rightward shift in demand curve _____ 1

b Leftward shift in demand curve _____ 1

c Price remains _____ 1

d Increase and decrease in demand comes under _____ 1

3) Read the given passage and answer the questions:

Gold is the second most imported commodity in India after petroleum. Gold imports of India declined significantly in 2013-14. India's gold imports fell to 27.5 billion in 2013-14 from 53.3 billion in 2010-11. The fall in the international gold prices and the consequent policy of restrictions by the government on gold imports have led to a sharp decline to gold imports.

India consumes a lot of gold and produces very little of it. In 2018-19, India produced just 1.664 kg of gold, while it imported 9,82,711 kg of it. Imports have remained subdued during 2020 because of the spread COVID-19 (Corona Virus). However, after July 2020, the imports have started increasing as India's craze for gold is evident in its festivals, weddings, sweets and even cloths.

a) Comment on India's import of gold. 2

b) Explain in your views the reason for decline in gold imports. 2

Q6) Answer in detail. (Any one) (8)

Q1) State and explain the Law of Diminishing Marginal Utility with exceptions.

Q2) Explain price determination under perfect competition.

1. [A] Read the following extract and complete the activities given below:

2

here is a revolution in the life style of people which has been affected by Big Data. Our food habits, our health are, our travelling, our scientific pursuits, you name it and everything has changed 360 degrees. The massive data available with us can really work wonders. Friends, do you know what happens when we like a post on facebook or share a post on WhatsApp, visit any website, make online purchases, or watch videos? Yes whatever activity we do online is recorded, monitored and analysed. So a huge amount of data is collected. Let me give you an idea of how huge the data might be. Big Data can be petabytes or exabytes of data consisting of millions to trillions of records of millions of people- all from different sources, for example web, sales, customer contact centre, social media, mobile data and so on. The data available to industries and companies is continuously increasing in volume, variation, velocity, veracity and value. Such a Big Data is easy to obtain but so massive that it challenges the current computing technologies and hence Big Data analytics is used to give insights that were previously incomprehensible. Big Data analytics is the complex process of examining large and varied data sets or Big Data to uncover information- such as hidden patterns, unknown correlations, market trends and customer preferences. With such a huge data available with the industries they can have numerous advantages hence all the industries are trying to reap the maximum benefit from it. Many industries have advanced by miles from their competitors. It's not the amount of data that is important but what the organizations do with the data is what matters.

Complete the web:

Big Data has affected

Explain, with examples, how a huge amount of data is collected.

Describe how big data is increasing in volume, variation, velocity, veracity and value.

In your opinion, how can industries benefit? Explain with example.

Language Study:

- Whatever activity we do online is recorded, monitored and analyzed. [Rewrite using 'either..or']
- Big Data analytics is the complex process of examining large and varied data sets or Bog Data to uncover information. [Frame a Wh-Question get the underlined part as the answer]

From the extract, find the antonyms of the following words-

i. Understandable	ii. Tiny	iii. Sales	iv. Simple

2. [A] Read the following extract and complete the activities given below:

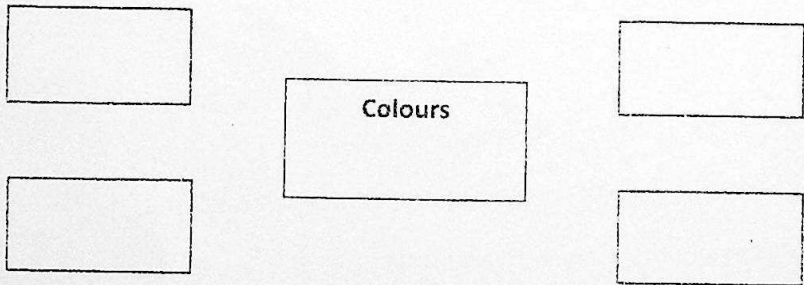
Indian Weavers – Sarojini Naidu

WEAVERS, weaving at break of day,
Why do you weave a garment so gay?
Blue as the wing of a halcyon wild,
We weave the robes of a new-born child.

Weavers, weaving at fall of night,
Why do you weave a garment so bright?
Like the plumes of a peacock, purple and green,
We weave the marriage-veils of a queen.

Weavers, weaving solemn and still,
What do you weave in the moonlight chill?
White as a feather and white as a cloud,
We weave a dead man's funeral shroud.

Global Understanding: Complete the web below showing the different colours weaved by the weavers.

Mention the different colours compared to in the poem.

Give reason: In the first two stanzas comparison is made between two living things while in the last stanza comparison is with a non-living thing because _____

Personal response: Have you ever visited a weaver's house and seen how they work? Share your experience.

Poetic Devices: Identify and explain the figures of speech in the following lines-

- 1. Blue as the wing of halcyon wild
- 2. Weavers, weaving solemn and still

With indoor complaints, libraries, quietulous criticisms,
 g and content I travel the open road.
 arth, that is sufficient,
 ot want the constellations any nearer,
 w they suffice for those who belong to them.
 ere I carry my old delicious burdens,
 y them, men and women, I carry them with me wherever I go,
 ar it is impossible for me to get rid of them,
 filled with them, and I will carry them with me to the end.

- About the poem/poet and the title
- The theme
- Poetic style
- The language/poetic devices used in the poem
- Special features
- Messages, Values, Morals in the poem
- Your opinion about the poem

Writing Skill

Mind Mapping: 04
 Imagine you are going to invite your friends for a small party at your home on an occasion like your birthday celebration. Prepare a mind mapping plan of about 10 to 15 different points.

Drafting Virtual Message: 05
 Your brother's class teacher-phones- your brother has to bring his project to school next day-power point presentation- formal dress- evaluation will be done.

Your brother is not at home and you have to go for a wedding. Draft a message for him.

Literary Genre: Novel 06

Identify the True and False Statements. 03
 Don Quixote was written by Cervantes.
 The epistolary novel tells its story through letters or diary entries.
 A novella is longer than a full-length novel.
 The word picaresque comes from Latin meaning "hero."
 Rajmohan's Wife is considered one of the first Indian novels in English.
 The Gothic novel focuses mainly on humor and everyday life.

4. (2) Answer the following questions in about 50 words.

a. Explain the word 'Novella'.

b. Name the six elements of a novel.

***** ALLTHEBEST *****

Oct-2025

Urdu - Std-XII Terminal Exam

نمبرات ۵۰

بارہویں جماعت

وقت دو گھنٹے

- ہدایات :- (۱) سرگرمی کے مطابق ان کے جواب مکمل جملے میں لکھنا لازمی ہے۔
 (۲) سرگرمی نامے میں دی ہوئی ہدایات کے مطابق خاکے صرف پین سے بنائیں۔
 (۳) خوشخطی اور صفائی کا خیال رکھیں۔

حصہ اول: نثر - کل نمبرات (20)

سوال نمبر ۱۔ (الف): درج ذیل تدریسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔
 (۱) درج ذیل مفہوم کے جملے لکھ کر خاکہ مکمل کیجئے۔

[۲]

- (۱) تنہا آدمی کا خدا ہی مددگار ہوگا۔
 (۲) گھوڑا پچھلی ٹانگوں پر کھڑا ہونے لگا۔
 (۳) یہ نہیں جانتے کہ کسے چھیڑا ہے!
 (۴) تھوڑی دیر میں گھوڑا قابو میں آ گیا۔

درحقیقت میرے لیے جگہ رات کے پڑاؤ کی یہاں سے بہت دور نہ تھی۔ میں گھوڑے پر سوار گنتا تانگی چلتا چلا جا رہا تھا۔ سامنے ایک پلیا تھی جس کے نیچے نالہ ابھی خشک تھا پلیا کے ورلی طرف ایک بڑھیا، نہایت تباہ حال نظر آئی۔ مجھ دیکھتے ہی اس نے کچھ دعائیہ لہجے میں مگر ذرا بلند آواز میں پکارا، اکیلے دیکھنے کا اللہ بیل! پھر اس نے بہت مسکین لیکن پھر بھی بلند آواز میں مجھ سے کہا، اللہ کی راہ میں کچھ دے دو بیٹا۔ یہ وہ دکھیا پر ترس ترس کھاؤ۔ میں نے سوچا سفر میں ہوں، نیک کام کے لیے جا رہا ہوں، اس وقت اسے کچھ دے دوں تو نیک شگون ہوگا۔ پھر میں نے گھوڑا آہستہ کیا اس کو بڑھیا کی طرف موڑ کر جھکا شلو کے کی جیب میں ہاتھ ڈالا کہ کچھ نکال کر بڑھیا کو دے دوں۔ یک رتبہ کسی نے مجھے پیچھے سے دھکا دیا۔ میں غصے میں اس کی طرف مڑ کر بدزبانی کرنے ہی، الا تھا کہ کسی اور نے ایک دھکا اور دیا۔ میں بے قابو ہو کر بائیں طرف کو لڑکھڑایا۔ گھوڑا الف ہونے لگا۔ راستے میں میرے ہاتھ سے نکل گئی۔ گھوڑا الف ہو کر کدھر گیا، یہ میں نہ دیکھ سکا کہ کسی نے اتنی دیر میں میرے سر پر کالا کپڑا ڈال کر مجھے اندھا کر دیا تھا۔ کپڑا اتنا موٹا اور سپینے کی بدبو سے بھرا ہوا تھا کہ مجھے ابکانی آگئی اور میری سانس رکنے لگی۔ کپڑا فوری طور پر میری گردن پر کس دیا گیا تو میں سمجھا کہ یہ بٹ مار ہیں۔ جان نہ بچے گی، میری بیٹی کا کیا ہوگا میں نے کمر سے خنجر نکالنا چاہا کہ ایک دو کو ختم ہی کر دوں۔ یہ نہیں جانتے کہ کس کے گھر بیجانا دیا ہے۔ ایک دو کو تو مار ہی کر مروں گا۔

میرنی سانس اب بلکل ہی رکی جا رہی تھی۔ ابکائیوں اور خنجر نکالنے کے لیے ہاتھ پاؤں مارنے کی کوششوں میں سانس ٹوٹی جاتی تھی۔ میں نے پوری قوت سے چلا کر ان کو برا بھلا کہنا چاہا لیکن اب تک میری مشکلیں بھی کسی لی گئی تھیں۔ میری کمر میں ہسپانی بندھی ہوئی تھی

اسے نہایت صفائی سی کاٹ کر نکال لیا گیا۔ گھوڑے کی نہہنا نے کی آواز سنائی دی۔ پھر کسی نے اس کو چکارا اور چپ کیا۔ گھوڑوں کی چوری میں بھی ظالم اس نضب کے مشاق تھے کہ بہ ظاہر گھوڑا بھی پلک جھپکتے ہی آرام ہو گیا۔ سارا کام مکمل خاموشی میں ہوا تھا۔ پھر میرے سر پر سے کپڑا کھینچ لیا گیا لیکن اس سے پہلے کہ میں کچھ کر سکتا میرے منہ میں ایک اور کپڑا پہلے سے بھی زیادہ بدبودار اور متعفن ہٹولس کر ساتھ ہی ساتھ آنکھوں پر پٹی باندھ دی گئی۔ پھر کچھ دوڑتے ہوئے قدموں اور گھوڑے کی ہلکی ٹاپ کی آواز۔ دونوں آوازیں بہت مدہم ہو کر غائب ہو گئیں۔ کسی کے سانس لینے کی بھی آواز نہ سنائی دیتی تھی، بات کرنے یا کھانسنے کھنکھانے یا ہنسنے کی تو بات ہی کیا تھی۔ میں یہ تو سمجھ ہی گیا کہ یہ پرلے درجے کے مشاق بٹ مار ہیں اور وہ بڑھیا ان سے ملی ہوئی تھی لیکن یہ بھی تھا کہ وہ مجھے جان سے مارنا نہ چاہتے تھے۔ ان کا نشانہ یہ تھا کہ مجھے بے دست و پا کر کے چھوڑ دیں اور اتنی دور نکل جائیں کہ میں ان کا تعاقب نہ کر سکوں اور نہ کسی کو آگاہ ان کے بارے میں کہ سکوں۔

[۶۵]

(۲) درج ذیل جملوں کے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھیے۔

(۱) میں نے سوچا سفر میں ہوں۔

(الف) غلط کام کے لیے جا رہا ہوں۔

(ب) اچھے کام کے لیے جا رہا ہوں۔

(د) برے کام کے لیے جا رہا ہوں۔

(ج) نیک کام کے لیے جا رہا ہوں۔

(۲) پلیا کے ورلی طرف۔

(ب) ایک بچی نظر آئی۔

(الف) ایک عورت نظر آئی۔

(د) ایک بڑھیا نظر آئی۔

(ج) ایک بوڑھا نظر آیا۔

(۳) ان کا نشانہ مختص یہ تھا کہ مجھے۔

(ب) تنہا چھوڑ دیں

(الف) بے دست و پا کر کے چھوڑ دیں

(د) راستے میں چھوڑ دیں

(ج) مار کر چھوڑ دیں

(۴) سارا کام مکمل۔

(ب) خاموشی میں ہوا

(الف) اندھیرے میں ہوا

(د) تاریکی میں ہوا

(ج) سناٹے میں ہو

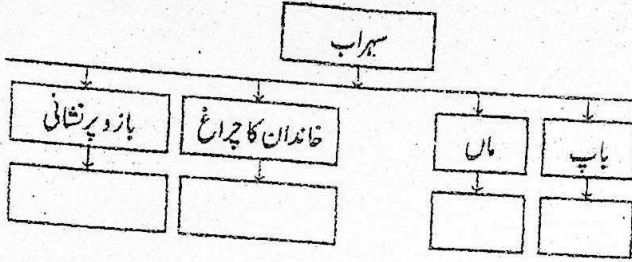
[۶۶]

(۳) نیک شگون اور بد شگونی کے بارے میں اظہار خیال کیجیے۔

(سیما) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں و آیات کے مطابق مکمل کیجئے۔

(1) شجری خاکہ مکمل کیجئے۔

(2)

سہراب : بھاگ جا، بھاگ جا! اس دنیا سے کسی دوسری دنیا میں بھاگ جا۔ تو نے سام و زبیران کے خاندان کا چراغ بجھا دیا ہے۔ تاریک جنگوں میں، پہاڑوں کے غاروں میں، سمندر کی تہ میں، تو کہیں بھی جا کر چھپے لیکن میرے باپ رستم کے انتقام سے نہ بچ سکے گا۔

رستم : (چونک کر کھڑا ہو جاتا ہے) کیا کہا؟ تو رستم کا بیٹا ہے؟

سہراب : ہاں۔

رستم : تیری ماں کا نام؟

سہراب : تمینہ۔

رستم : تیرے اس دعوے کا ثبوت؟

سہراب : اس بازو پر بندھی ہوئی میرے باپ رستم کی نشانی۔

رستم : جھوٹ، غلط، ڈو دھوکا دے رہا ہے۔ مجھے پاگل بنا کر اپنے قتل کا انتقام لینا چاہتا ہے۔ (گھبراہٹ کے ساتھ سہراب کے بازو کا کینڑا اچھاڑ کر اٹا دیا ہوا ہمدردی دیکھتا ہے) وہی ہمدردی وہی نشانی (سر پینٹ کر) کیا کیا! کیا کیا! اندھے، پاگل،

جلاؤ، یہ کیا کیا!..... شیر جیسا خوش خوار، بھینڑے جیسا نکالم، رچھو جیسا سوزی

حیوان بھی اپنی اولاد کی جان نہیں لیتا لیکن تو انسان ہو کر حیوان سے زیادہ خونی اور
جہنم سے زیادہ بے رحم بن گیا۔

توڑ ڈالا اپنے ہی ہاتھوں سے او ظالم اے
تیرا نقش، تیرا ہی چہرہ جس آئینے میں تھا

(۲) درج ذیل سرگرمیوں کو ایک ایک جیلے میں کھل کیجئے۔

(i) رستم کا گھبراہٹ میں کیا جانے والا عمل۔

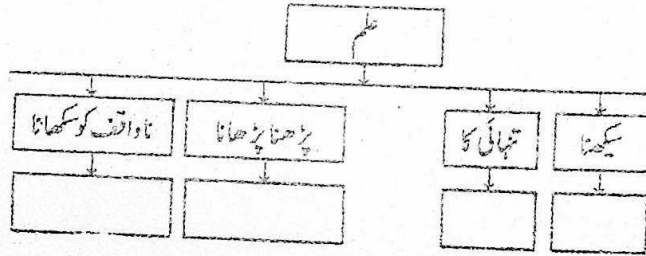
(ii) سہراب کے منہ سے اپنا نام من کر رستم کا رد عمل لکھئے۔

(۳) "والدین کی شفقت" پر اپنے خیالات تحریر کیجئے۔

(۶) درج ذیل غیر درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق

کھل کیجئے۔

(۱) خاکہ کھل کیجئے۔

علم سیکھو، کیوں کہ اللہ تعالیٰ کے لئے علم سیکھنا خشیت، اسے حاصل
کرنے کی کوشش کرنا عبادت، اس کا پڑھنا پڑھانا شیخ، اس کی جستجو جہاد، ناواقف کو
سکھانا صدق اور اس کی اہمیت رکھنے والوں کو بتانا ثواب کا ذریعہ ہے۔ نیز علم تنہائی
کا سائنسی، دین کا راہ نمائے، خوش حالی و نجات دہنی میں مددگار، دوستوں کے نزدیک
وزیرِ قریبی، لوگوں کے نزدیک قریب اور ہمت کی راہ کا مینار ہدایت ہے۔ اس کے
بے انتہائی کاموں کو اور علم ہے اور انھیں سمجھائی میں راہ نمائے۔ قرابت

سرمداری عطا کرتا ہے۔ جن کی بیروی کی جاتی ہے، وہ بھلائی کے راہ نما ہوتے ہیں، جن کے نفس قدم پہ چلا جاتا ہے اور جن کے افعال کو نمونہ بنایا جاتا ہے۔ فرشتے ان کی دوستی کے خواہاں ہوتے ہیں اور اپنے پردوں سے ان کو چھوتے ہیں۔ ہر خشک اور عمران کے لئے مغفرت طلب کرتا ہے، یہاں تک کہ سمندر کی مچھلیاں، جان دار، خشکیوں کے درندے اور جانور، آسمان اور اس کے ستارے تک۔ علم ہی کے ذریعے اللہ کی اطاعت و عبادت کی جاتی ہے۔ اس کی حمد و ثنا ہوتی ہے۔ علم ہی سے پرہیزگاری ہوتی ہے۔ اسی سے صلہ رحمی کی جاتی ہے، اسی سے حلال اور حرام جانا جاتا ہے۔ وہی راہ نما اور عمل اس کا پیروکار ہے۔ بد بخت اس سے محروم رہتے ہیں۔

(۲) ہدایت کے مطابق ذخیرۃ الفاظ کی سرگرمیاں مکمل کیجئے۔ (۲)

(۱) ”آسودہ حالی“ کا ہم معنی لفظ درج ذیل متبادلات میں سے چن کر لکھیے۔

(الف) بد حالی

(ب) خوش حالی

(ج) جان دار

(د) خوش قسمت

(ii) ”عبادات“ کا واحد اقتباس سے تلاش کر کے لکھیے۔

(۳) علم کی اہمیت اور افادیت کے بارے میں اپنی رائے تحریر کیجئے۔ (۲)

حصہ ۲: نظم / غزل / قطعہ / رہائی۔ کل نمبرات 16

(الف) درج ذیل درسی نظم کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق (6) سوال 2 :- مکمل کیجئے۔

حصہ ۲ : نظم / غزل / قطعہ / رباعی۔ کُل نمبرات : 16

سوال 2 :- (الف) درج ذیل درسی نظم کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔

(2)

(۱) متعلقہ الفاظ سے خاکہ مکمل کیجئے۔

	← ڈرتے ہو

زندگی سے ڈرتے ہو
 زندگی تو تم بھی ہو، زندگی تو ہم بھی ہیں
 آدمی سے ڈرتے ہو
 آدمی تو تم بھی ہو، آدمی تو ہم بھی ہیں
 آدمی زباں بھی ہے، آدمی بیاں بھی ہے
 اس سے تم نہیں ڈرتے
 حرف اور معنی کے رشتہ ہائے آہن سے، آدمی ہے وابستہ
 آدمی کے دامن سے زندگی ہے وابستہ
 اس سے تم نہیں ڈرتے

(6)

”ان کہی“ سے ڈرتے ہو
جو ابھی نہیں آئی، اس گھڑی سے ڈرتے ہو
اس گھڑی کی آمد کی آگہی سے ڈرتے ہو

پہلے بھی تو گزرے ہیں
دور نارسائی کے ”بے ریا“ خدائی کے
پھر بھی یہ سمجھتے ہو، بیچ آرزو مندی
یہ شب زباں بندی، ہے رہ خداوندی
تم مگر یہ کیا جانو
لب اگر نہیں ملتے، ہاتھ جاگ اٹھتے ہیں
ہاتھ جاگ اٹھتے ہیں، راہ کا نشان بن کر
نور کی زباں بن کر
ہاتھ بول اٹھتے ہیں، صبح کی اذواں بن کر
روشنی سے ڈرتے ہو
روشنی تو تم بھی ہو، روشنی تو ہم بھی ہیں
روشنی سے ڈرتے ہو

(2)

درج ذیل فقروں/جملوں کے لئے صحیح متبادل تلاش کر کے لکھئے۔

(۲)

(i) آدمی کا دامن
(الف) موت کی دابھگی
(ب) زندگی کی دابھگی
(ج) بخت کی پوشیدگی
(د) جہنم کا وقوع

(ii) لب اگر نہیں ملتے
(الف) دل پکار اٹھتا ہے
(ب) ہاتھ بول اٹھتے ہیں
(ج) ہاتھ جاگ اٹھتے ہیں
(د) ہاتھ بندھ جاتے ہیں

(iii) ہاتھ بول اٹھتے ہیں

- (الف) اذان کی صبح بن کر (ب) موذن کی اذان بن کر
(ج) موذن کی آواز بن کر (د) صبح کی اذان بن کر

(iv) آپ ہم سب روشنی ہیں پھر بھی

- (الف) روشنی سے ڈرتے ہیں (ب) آدمی سے ڈرتے ہیں
(ج) رشتوں سے ڈرتے ہیں (د) آئین سے ڈرتے ہیں

(۳) درج ذیل مصرعوں کی استفسانی وضاحت کیجئے۔ (2)

'اُن کہی' سے ڈرتے ہو
جو ابھی نہیں آئی، اس گھڑی سے ڈرتے ہو
اس گھڑی کی آمد کی آگہی سے ڈرتے ہو

(ب) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق عمل کیجئے۔ (6)

(۱) درج ذیل کے لئے مناسب لفظ یا الفاظ لکھئے۔ (2)

- (i) کعب داؤد میں یکساں ہے
- (ii) شاعر کے لیے ایک کھیل
- (iii) دشمن نظر آتا ہے
- (iv) چشم تر پردامن کا گوشہ رہنے کی وجہ

ادب تا چند، اے دستِ ہوس، قاتل کے دامن کا
سنجھل سکتا نہیں اب دوش سے بوجھ اپنی گردن کا
بہار اک دل کے داغوں نے دکھائی چشمِ قاتل کو
دبانِ زخمِ سینہ بن گیا دروازہ گلشن کا
کڑا پین آگے مردانِ خدا کے چل نہیں سکتا
کعب داؤد میں یکساں ہے عالمِ موم و آہن کا
درِ فردوس پر رضاں سے رخصت کون لیتا ہے
سمجھتا ہوں میں کھیلِ اک، پھانڈا دیوارِ گلشن کا

ہوتی ہے مردم دنیا کی صورت سے یہ بیزاری
گماں ہوتا ہے اپنے سایے پر بھی ہم کو دشمن کا
ستایا ہے نہایت انقلاب و ہر نے ہم کو
رہا کرتا ہے چشم تر کے اوپر گوشہ دامن کا
کیا اک آن میں تیغ قضا نے صاف دو ٹکڑے
گماں ہی رہ گیا دشمن کو آتش، اپنے جوشن کا

(۲) درج ذیل سرگرمیاں ایک جملے میں مکمل کیجئے۔

- (i) سینے کے زخموں کا منہ جو بنا ہے، اسے لکھئے۔
(ii) تیغ قضا نے جس کے دو ٹکڑے کر دیے، اس کا نام لکھئے۔

(۳) درج ذیل شعر کی استحصانی وضاحت کیجئے۔

ادب تا چند، اسے دست ہوں، قاتل کے دامن کا
سنجھل سکتا نہیں اب دوش سے بوجھ اپنی گروں کا

(۴) درج ذیل شعری اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے استحصان کلام کی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔

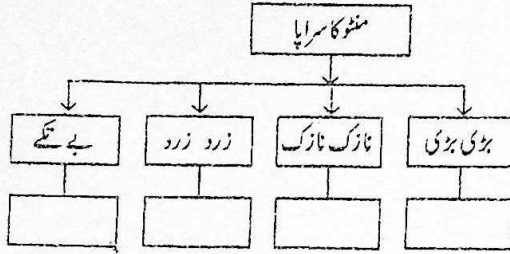
- (۱) درج ذیل فقروں کے لئے متعلقہ لفظ / الفاظ لکھ کر سرگرمی مکمل کیجئے۔
- (i) اندیشہ باطل :
- (ii) افسوس! جس کا اہتمام نہیں کیا :
- (iii) ناکام لوٹے ! :
- (iv) جو کام کرنا تھا :

اندیشہ باطل سحر و شام کیا
عقلی کا نہ ہائے، کچھ سرانجام کیا
ناکام چلے جہاں سے، افسوس! نہیں
کس کام کو یاں آئے تھے، کیا کام کیا

(۲) اندیشہ باطل سحر و شام کیا، اس مصرع کی استحصانی وضاحت کیجئے۔

حصہ ۳ : اضافی مطالعہ۔ کل نمبرات 6

- سوال 3 :- (الف) درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔
- (6)
- (1) درج ذیل شبکی خاکہ مکمل کیجئے۔
- (2)

دوسرے لیے ہم دونوں پوری تندی سے بحث کر بحث کرنے لگے کہ دو تین بار بات الجھ گئی، لیکن ذرا سا تکلف باقی تھا، لہذا دوسری ملاقات کے لیے اٹھارکھن۔ کئی گھنٹے ہمارے جڑے مشینوں کی طرح مختلف موضوعات پر جھلے گرتے رہے اور میں نے جلد ہی معلوم کیا کہ میری طرح منشو بھی بات کا نئے کا عادی ہے۔ پوری بات سننے سے پہلے ہی ذول پڑتا ہے اور جو رہا سہا تکلف تھا، وہ بھی غائب ہو گیا۔ باتوں نے بحث اور بحث نے باقاعدہ نوک جھونک کی صورت اختیار کر لی اور صرف چند گھنٹوں کی جان پہچان کے بل بوتے پر ہم نے ایک دوسرے کو نہایت ادنیٰ قسم کے لفظوں میں احسن، بھگتی اور سچ بحث کہہ ڈالا۔

گھمسان کے بیچ میں نے ایک بار کنارے ہو کر غور سے دیکھا۔ مونسے مونسے نیشوں کے پیچھے لپکتی بڑی بڑی سیاہ پتلیوں والی آنکھیں جنھیں دیکھ کر مجھے بے ساختہ مور کے پر یاد آ گئے۔ مور کے پر اور آنکھوں کا کیا جوڑ؟ یہ مجھے کبھی نہ معلوم ہو سکا۔ مگر جب بھی میں نے ان آنکھوں کو دیکھا، مجھے مور کے پر یاد آ گئے۔ شاید رعنت اور گستاخی کے ساتھ ساتھ ان کے سر کے پر کی درازت اور رنگ۔ ان آنکھوں کو دیکھ کر دل دھک سے رو گیا۔ انھیں تو میں نے کبھی دیکھا ہے۔ بہت قریب سے دیکھا ہے۔ تہنہ

لگاتے، سنجیدگی سے مسکراتے، طنز کے نشتر برساتے اور پھر نزع کے عالم میں پھرتے، وہی نازک نازک ہاتھ پر، سر پر نوکرا بھر بال، پتکے زرد زرد گال اور کچھ بے نکلے سے دانت۔ نہ جانے کس بات پر میں نے کہا، ”یہ بالکل غلط ہے“ اور ہم باقاعدہ لڑ پڑے۔

(۲) درج ذیل کے لیے صحیح متبادل تلاش کر کے لکھئے۔

(۱) ہم دونوں پوری تندی سے بحث کر

(الف) بات کرنے لگے (ب) گفتگو کرنے لگے

(ج) بحث کرنے لگے (د) تکرار کرنے لگے

(ii) کئی کھٹے کھٹے ہمارے جزے مشینوں کی طرح مختلف موضوعات پر

(الف) جیسے کترتے رہے (ب) جھلے بناتے رہے

(ج) جیسے کاٹتے رہے (د) جھلے جھاتے رہے

(iii) جب بھی ان آنکھوں کو میں نے دیکھا مجھے

(الف) سور کے پیر یاد آ گئے (ب) سور کے پر یاد آ گئے

(ج) سور کا سر یاد آ گیا (د) سور کی آنکھیں یاد آ گئیں

(iv) طنز کے نشتر برساتے اور نزع کے

(الف) عالم میں گھراتے (ب) عالم میں شرماتے

(ج) عالم میں پھرتے (د) عالم میں مسکراتے

(۳) بحث اور گفتگو سے میں فرق بیان کیجئے۔

(2)

(1B)

(۲) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر میں آنے والی تینوں کا نام لکھئے۔

- (1) (i) چشم غضب سے نیم نگہ میرے واسطے
اک نیچے ہے زہر میں گویا بجھا ہوا
- (ii) بلندی سٹ، سرج پکڑیا جو پستی
کیا مغرب کے جامعہ میں بستی

(3) درج ذیل اشعار میں سے کسی ایک شعر کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔

- (i) صبا خاکِ دل سے بچا اپنا دامن
ابھی اس میں چنگاریاں اور بھی ہیں
- (ii) عطا کر دے وہی طاقت جو اک دن تھی مرے بس میں
جوئی کا لہو پھر جوش مارے میری نس نس میں

حصہ ۵ : اطلاقی تحریر۔ کل نمبرات : ۱۵

سوال 5 :- (الف) کورونا وائرس سے پھیلنے والی بیماری کو ڈی۔ 19 سے متعلق طلبہ کو احتیاطی تدابیر سے واقف (۲) کرانے کے ضمن میں علاقہ کے مشہور ہسپتال کی ایک نرس سے انٹرویو کے صرف سوالات ترتیب دیجئے۔

(ب) آپ کے شہر میں شروع ہونے والی نئی لائبریری کا تعارف نامہ ترتیب دیجئے۔ (2)

- (i) نام، پتہ، ای میل۔
- (ii) لائبریری میں موجود کتابیں لکھئے۔
- (iii) لائبریری کے اوقات۔
- (iv) سہولیات۔

प्रथम सत्र कृतीपत्रिका

बारावी - मराठी

वेळ : २ तास

गुण - ५०

कृतीपत्रीकेसाठी सूचना :

१. आकलन कृती व व्याकरण या मधील आकृत्या किंवा चौकटी पेनाने अथवा पेन्सिलीने काढाव्यात .
२. स्वचता, निटनिटकेपणा व लेखन नियमांनुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

भाग १ : गद्य गुण- १२

प्रश्न 1. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(८)

(य) कारण लिहा :

१

लेखकाला स्वतःला दातांबद्दल मुळीच प्रेम वाटत नाही; कारण-.....

(र) एका वाक्यात लिहा :

१

दातांशी निगडित म्हणी व शब्दप्रयोग कोणत्या गोष्टींचे प्रत्यंतर घडवतात ?

(२) आकृती पूर्ण करा :

२

	दात सोडून एखाद्या माणसाला	
	गुंतवणाऱ्या चार गोष्टी	

मला स्वतःला तर दातांबद्दल मुळीच प्रेम वाटत नाही. कारण लहानपणी मला दात येत असताना त्यांनी घरातल्या माणसांना रडवले होते म्हणे! अर्थात हे सर्वस्वी खरे असेलच असे नाही. त्यांच्याबरोबर मीही रडलो असलो पाहिजे. दात आल्यानंतरही मी दिसेल त्याला चावत असे अशीही एक दंतकथा ऐकून अजूनही कित्येक नातेवाईक माझ्यापासून दूर पळतात. आता मी दिसेल त्याला मुळीच चावत नाही. कारण चावण्याची हौस अनेकदा स्वतःचीच मनगटे चावून चावून भागली आहे! पण माझ्या दातांनी मला एवढा उपद्रव दिला आहे, की त्या मानाने दुसऱ्यांना झालेला उपद्रव काहीच नाही आणि म्हणूनच दातांबद्दल मला दातांत धरता येईल एवढासुद्धा आदर राहिलेला नाही. माझ्याप्रमाणे मराठी भाषेलाही दातांबद्दल आदर नाही असेही मला नंतर आढळून आले. कारण मराठी भाषेत अशी म्हण किंवा शब्दप्रयोग नाही ज्यात दातांबद्दल मंगल भावना व्यक्त झाली आहे. ज्या म्हणी व शब्दप्रयोग दातांशी निगडित आहेत, त्या दारिद्र्य, भिकारपणा, असभ्यपणा यांचे प्रत्यंतर घडवणाऱ्या आहेत. नाही म्हणायला प्रेमविह्वल कवींनी प्रेयसीच्या दातांना कुंदकळ्यांपर्यंत नेऊन पोचवले असेल तेवढाच अपवाद ! तरी पण केवळ प्रेयसीच्या दातांत जीव अडकून तिच्या प्राप्तीसाठी झगडणाऱ्या प्रियकराचे उदाहरण माझ्या तरी ऐकिवात नाही. डोळे, रंग, ओठ, एखादा तीळ, एखादी खळी माणसाला - गुंतवतात; पण दात पाहून वेडा झालेला प्रियकर मला अजून - भेटावयाचा आहे.

३. लेखकाचे दातांबद्दलचे मत तुमच्या शब्दांत लिहा ?

४

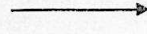
प्रश्न १. ब) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(४)

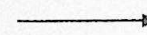
१. (य) चौकटी पूर्ण करा :

२

१. आनंदाला आकर्षित करणारा

२. आनंदाच्या झऱ्याचा उगमाचे ठिकाण

(२) उताऱ्यात आलेली म्हण लिहा :

आनंद सगळ्यांनाच हवा असतो... पण आपला आनंद नेमका कशात आहे, हे अनेकांना कळत नसतं. आनंद म्हणजे नेमकं काय हेही उलगाडलेलं नसतं. कुठे असतो हा आनंद ? कुठे नसतो हा आनंद ? आनंदी आनंद गडे, जिकडे तिकडे चोहीकडे ! ही फक्त कविकल्पनाच नव्हे, तेच सत्य आहे, किंबहुना शाश्वत सत्य आहे !

आनंदाची गंमत अशी आहे, की तुम्ही शोधू लागलात, की तो दडून बसतो, पकडू गेलात, की हातातून निसटतो. आनंदासाठी जितका आटापिटा कराल, तितका तो हुलकावण्या देतो. जितका सहजपणे घ्याल, तितका आनंद सहज प्राप्त होतो. आनंद असतोच. तो अनुभवता मात्र यावा लागतो.

आनंदाच्या बाबतीत कळसा काखेत असूनही आपण गावाला वळसा घालीत असतो. आनंद आपण बाहेर शोधत असतो आणि तो मात्र आत असतो. आनंद आपल्या मनातच असतो. आनंदाच्या झऱ्याचा उगम आपल्या अंतरंगातच असतो.

हे खरं आहे, की आनंद सर्वत्र असतो; पण अंतरंगात आनंद असेल, तरच तो अनुभवता येतो. आनंदाचं नातं जुळतं, ते फक्त आनंदाशी. आनंदाला आकर्षित करतो, तो फक्त आनंदच. आनंदाला प्रसवतो, तोही आनंदच.

३. 'सौंदर्य जसं पाहणाऱ्याच्या दृष्टीत असतं, तसा आनंद घेणाऱ्याच्या वृत्तीत असतो,' या विधानाबाबत तुमचे मत लिहा. ?

२

भाग २ : पद्य गुण-१२

प्रश्न २. अ) पुढील कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनांनुसार कृती पूर्ण करा :

(८)

(१) चौकटी पूर्ण करा :

२

१) रामांचीत होणारी

.....

२) लाजणाऱ्या

.....

(२) कारणे लिहा :

२

१) कवी आषाढघनाला थांबायला सांगतो, कारण

२) कवीने आषाढघनाला घडीभर उघडण्यास सांगितले, कारण

रे थांब जरा आषाढघना

बघु दे दिठि भरुन तुझी करुणा

कोमल पाचूंचीं हीं शेतें

प्रवाळमातीमधलीं औतें

इंद्रनीळ वेळूंचीं बेतें

या तुझ्याच पदविन्यासखुणा

रोमांचित ही गंध-केतकी

फुटे फुलीं ही सोनचंपकी
 लाजुन या जाईच्या लेकी
 तुज चोरुन बघती पुन्हापुन्हा
 उघड गगन, कर घडिभर आसर
 आणि खुलें कर वासरमणि-घर
 वाहूं दे या तव किमयेवर
 कोवळ्या नव्या हळदुव्या उन्हा

(३) आषाढघनांच्या आगमनानंतर तुमच्या परिसरातील होणाऱ्या बदलांचे वर्णन करा ? ४

प्रश्न २. आ) शेतकरी स्त्रियांच्या कष्टमय जीवनाचे वर्णन 'रोज मातीत' कवितेच्या आधारे लिहा (४)

किंवा

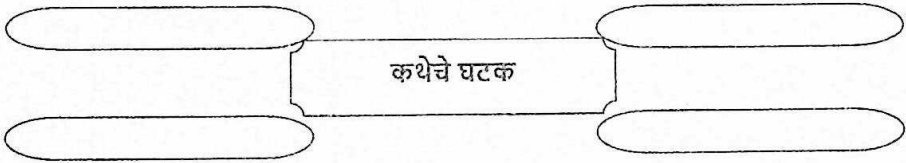
'आरशातील स्त्रीने आरशाबाहेरील स्त्रीशी केलेला संवाद हा स्वतःशीच केलेला सार्थ संवाद आहे', हे विधान स्पष्ट करा ?

भाग ३ - साहित्य प्रकार- कथा, शोध गुण-७

प्रश्न ३. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा : (४)

१. कृती पूर्ण करा :

२

(१) कथाबीज : कथाकार त्याच्या प्रतिभाशक्तीने एखाद्या घटनेत वास्तवाचे व कल्पनेचे रंग भरतो. हे करताना तो निसर्ग, समाज, सांस्कृतिक संदर्भ, बाताबरण इत्यादी घटकांचे साहाय्य घेतो. या सर्व घटकांच्या मदतीने घटनामालिकेचे कथात्म साहित्यात रूपांतर होते; म्हणून कथेत 'घटना' हा महत्त्वाचा भाग ठरतो. कथेत या मूळ घटनेलाच 'कथाबीज' असे म्हणतात.

(२) कथानक : कथानकात घटना, प्रसंग, पात्रांच्या कृती, स्वभाववैशिष्ट्ये, वातावरण इत्यादींचे तपशील हळुवारपणे उलगडत जातात. कथेत कथानकातील घटकांचे एकत्रीकरण केले जाते. या एकत्रीकरणातून कथेची मांडणी आकाराला येते. हे कथानक उलगडताना त्यातील प्रवाहीपणही जपले जाते. कथाकाराच्या मनात कथेच्या अनुषंगाने निर्माण झालेला भावाशय वाचकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी कथन करणे हे कथानकाचे प्रयोजन असते.

(३) पात्रचित्रण : पात्रचित्रण हा कथेचा महत्त्वपूर्ण घटक आहे. पात्रचित्रणातून कथेचा आशय पुढे पुढे जात राहतो. कथाकार एखाद्या पात्राची वृत्ती, कृती, उक्ती, भावना, विचार, कल्पना, संवेदना, जीवनदृष्टी, जीवनपद्धती इत्यादींच्या चित्रणातून त्या व्यक्तीची शब्दरूप प्रतिमा तयार करत असतो. या शब्दरूप प्रतिमेला 'पात्र' असे म्हणतात. कथेतील पात्रांना वास्तवातील माणसांप्रमाणे रेखाटले जाते, म्हणून वाचकांची त्या पात्रांशी जवळीक साधली जाते. ही पात्रे कथाकाराची 'स्व' निर्मिती असते.

(४) वातावरण निर्मिती कथेला स्थळ-काळाबरोबरच सामाजिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक, राजकीय इत्यादींनी युक्त वातावरण असते. या वातावरणाचा वाचकांवर परिणाम होऊन तो कथानकाशी एकरूप होतो. वातावरणाचा पट जितका सघन तितकी कथा सकस होते.

(५) नाट्यमयता/संघर्ष : कथेत चांगल्या-वाईटाचा संघर्ष असतो. त्यातूनच नाट्यमयता निर्माण होते. या संघर्षातूनच कथा उत्कर्षबिंदूपर्यंत पोहोचते. कथेत प्रत्येक वेळी संघर्ष किंवा नाट्य हे वाईट घटनांचेच असते असे नाही, तर आनंद आणि सुखात्मिक घटनांतूनही नाट्यमयता निर्माण होते. कथेच्या शेवटी कथेतील अनुभवांचा, घटनांचा उत्कर्षबिंदू नाट्यपूर्णरीतीने साधता येतो; पण तरीही कथानकाच्या ओघात स्वाभाविकपणे झालेला शेवट वाचकाला आकर्षित करतो.

२. 'कथा आजही लोकप्रिय आहे', या विधानाबाबतचे तुमचे मत स्पष्ट करा ?

२

प्रश्न ३. आ) खालीलपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा

(३)

१. शोध कथेतील नायिका 'अनु' हिचे स्वभावचित्र रेखाटा ?
२. कथेचे दोन घटक सोदाहरण स्पष्ट करा ?

भाग ४- उपयोजित मराठी गुण -९

प्रश्न ४. अ) खालीलपैकी दोन कृती सोडवा.

(४)

- १) मुलाखतीचा हेतू स्पष्ट करा .
- २) मुलाखत घेतांना घ्यावयाची काळजी स्पष्ट करा .
- ३) माहितीपत्रक म्हणजे काय ? ते स्पष्ट करा .
- ४) माहितीपत्रकाची गरज असणारे क्षेत्र लिहा .

आ) खालील मुद्यांच्या आधारे कोणतीही एक कृती सोडवा .

(५)

१) 'मुलाखतीचा समारोप' पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा :

मुद्दे : भाषिक कौशल्य - परिणामकारक निवेदन - अनपेक्षित समारोप - श्रोत्यांचा पतिसाद - मुलाखतीची यशस्विता.

२) खालील मुद्यांच्या आधारे 'माहितीपत्रक रचनेची' वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा .

मुद्दे : माहितीपत्रक म्हणजे कायमाहितीला प्राधान्य उपयुक्ततामाहितीपत्रकाचे वेगळेपण....आकर्षक मांडणी....भाषाशैली .

भाग ५- व्याकरण व लेखन गुण - १०

प्रश्न ५. कोणत्याही एक विषयावर २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा

(१०)

१. तुम्ही अनुभवलेली पहाट
२. माझा आवडता खेळ
३. पावसाळ्यातील एक दिवस
४. इंटरनेट (आंतरजाल) खंडित झाले तर...
५. स्त्री- कुटुंबव्यवस्थेचा कणा

*****समाप्त*****

कृतिपत्रिका के लिए सूचनाएं :-

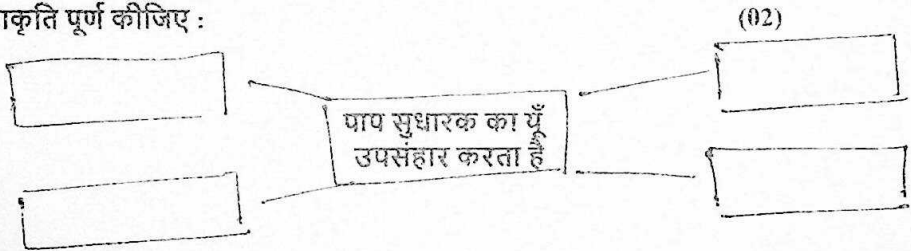
- सूचना के अनुसार गद्य, पद्य और द्रुतवाचन की कृतियों में आवश्यकतानुसार आकृतियों में उत्तर लिखना अपेक्षित है।
- सभी आकृतियों के लिए पेन का ही उपयोग करें।
- आकृतियों में उत्तर पेन से ही लिखना आवश्यक है।
- व्याकरण विभाग तथा रचना विभाग में पूछी गई कृतियों के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है।

विभाग - 1 गद्य (अंक - 13)

कृति - 1) अ). परिच्छेद पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ कीजिए :- (06)

पाप काँपता है और अब उसे लगता है कि इस वेग में वह पिस जाएगा-बिखर जाएगा। तब पाप अपना ब्रह्मास्त्र तोलता है और तोलकर सत्य पर फेंकता है। यह ब्रह्मास्त्र है श्रद्धा - इन क्षणों में पाप का नारा होता है "सत्य की जय! सुधारक की जय!" अब वह सुधारक की करने लगता है चरणवंदना और उसके सत्य की महिमा का गान और बखान। सुधारक होता है करुणाशील और उसका सत्य सरल विश्वासी। वह पहले चौंकता है, फिर कोमल पड़ जाता है और तब उसका वेग बन जाता है शांत और वातावरण में छा जाती है सुकुमारता पाप अभी तक सुधारक और सत्य के जो स्तोत्र पढ़ता जा रहा था, उनका करता है यूँ उपसंहार "सुधारक महान है, वह लोकोत्तर है, मानव नहीं, वह तो भगवान है, तीर्थकर है, अवतार है, पैगम्बर है, संत है। उसकी वाणी में जो सत्य है, वह स्वर्ग का अमृत है। वह हमारा वंदनीय है, स्मरणीय है, पर हम पृथ्वी के साधारण मनुष्यों के लिए वैसा बनना असंभव है, उस सत्य को जीवन में उतारना हमारा आदर्श है, पर आदर्श को कब, कहाँ, कौन पा सकता है?" और इसके बाद उसका नारा हो जाता है, "महाप्रभु सुधारक वंदनीय है, उसका सत्य महान है, वह लोकोत्तर है।"

(1) आकृति पूर्ण कीजिए :

(2). निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश में आए हुए चार प्रत्यययुक्त शब्द लिखिए। (02)

- (1). _____
- (2). _____
- (3). _____
- (4). _____

(3). 'समाज सुधारक समाज की बुराइयों को समाप्त करने में पूरी तरह असफल रहे' इस विषय पर अपने विचार 40 से 50 शब्दों में लिखिए। (02)

(आ). निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग 80 से 100 शब्दों में लिखिए। (कोई दो) :- (06)

- (1). "बैजू बावरा संगीत का सच्चा पुजारी है" इस विचार को स्पष्ट कीजिए।

- (2). 'पाप के चार हथियार' पाठ का संदेश लिखिए।
 (3). निराला जी की चरित्रगत विशेषताएं स्पष्ट कीजिए।

- (इ). निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का एक वाक्य में उत्तर लिखिए। (कोई एक) :- (01)
 (1). सुदर्शन जी ने इस लेखक की लेखन परंपरा को आगे बढ़ाया है।
 (2). 'निराला' जी का मूल नाम।

विभाग - 2 पद्य (अंक - 13)

- कृति 2)(अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए: (06)

कछु कहि नीच न छेड़िए, भलो न वाको संग।
 पाथर डारै कीच मैं, उछरि बिगारै अंग ॥
 जो पावै अति उच्च पद, ताको पतन निदान।
 ज्यों तपि-तपि मध्याह्न लौं, अस्तु होतु है भान ॥
 जो जाको गुन जानही, सो तिहि आदर देत।
 कोकिल अबहि लेत है, काग निबौरी लेत ॥
 आप अकारज आपनो, करत कुबुध के साथ।
 पाय कुल्हाड़ी आपने, मारत मूरख हाथ ॥

- (1) आकृति पूर्ण कीजिए : (01)

(1). पद्यांश में प्रयुक्त पक्षियों के नाम -

(i) _____ (ii) _____

(2). उत्तर लिखिए।

(01)

(i). सूर्य इस समय तपता है - _____

(ii). अपने पैर पर कुल्हाड़ी मारने वाला - _____

- (र). निम्नलिखित शब्दों के लिए उपयुक्त पद्यांश में प्रयुक्त शब्द लिखिए। (02)

- (1). आम - _____
 (2). पत्थर - _____
 (3). साथ - _____
 (4). नीम का फल - _____

- (3). ' बुरी संगति का परिणाम ' इस विषय पर अपने विचार 40 से 50 शब्दों में लिखिए। (02)

- (आ). निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर ' नवनिर्माण ' कविता का रसास्वादन कीजिए :- (06)

- (1). रचनाकार का नाम (01)
 (2). पसंद की पंक्तियाँ। (01)
 (3). पसंद आने के कारण। (02)
 (4). कविता की केंद्रीय कल्पना। (02)

अथवा

' गुरु निष्ठा और भक्ति भाव से ही मानव श्रेष्ठ बनता है ' इस कथन के आधार पर ' गुरुबानी ' कविता का रसास्वादन कीजिए।

- (इ). निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का केवल एक वाक्य में उत्तर लिखिए। (कोई एक) :- (01)

- (1). त्रिलोचन जी के दो काव्य संग्रहों के नाम ।
- (2). दोहा छंद की विशेषता लिखिए ।

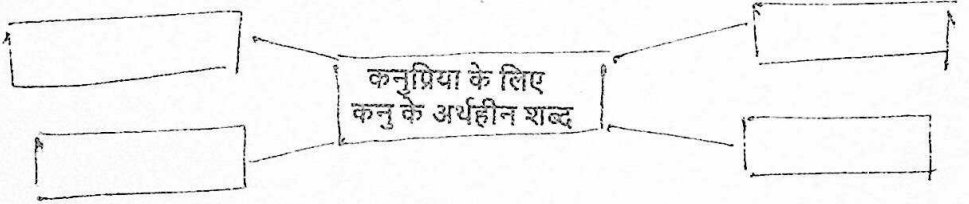
विभाग - 3 विशेष अध्ययन (अंक - 06)

कृति 3) निम्नलिखित काव्य पंक्तियों को पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए : (06)

कर्म, स्वधर्म, निर्णय, दायित्व,
शब्द, शब्द, शब्द.....
मेरे लिए नितांत अर्थहीन हैं।
मैं इन सबके परे अपलक तुम्हें देख रही हूँ
हर शब्द को अँजुरी बनाकर
बूँद-बूँद तुम्हें पी रही हूँ
और तुम्हारा तेज
मेरे जिस्म के एक-एक मूर्च्छित संवेदन को धधका रहा है
और तुम्हारे जादू भरे होठों से
रजनीगंधा के फूलों की तरह टप-टप शब्द झर रहे हैं
एक के बाद एक के बाद एक .
कर्म, स्वधर्म, निर्णय, दायित्व
मुझ तक आते-आते सब बदल गए हैं।

(1) कृति पूर्ण कीजिए:

(02)

(2). उपयुक्त पद्यांश में आए हुए शब्द युग्म ढूँढ कर लिखिए :

(02)

- (1). _____
- (2). _____
- (3). _____
- (4). _____

(3). ' व्यक्ति को कर्म प्रधान होना चाहिए ' इस विषय पर अपने विचार 40 से 50 शब्दों में लिखिए। (02)

विभाग - 4 व्यवहारिक हिंदी एवं परिभाषिक शब्दावली (अंक - 10)

कृति 4 (अ) निम्नलिखित का उत्तर 100 से 120 शब्दों में लिखिए। (06)

- (1) 'जो तोको कांटा बोए, बोय ताहि तू फूल', इस उक्ति का विचार पल्लवन कीजिए
अथवा

परिच्छेद पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए:

मैडम ! मेरा प्रश्न यह है कि फीचर किन-किन विषयों पर लिखा जाता है और फीचर के कितने प्रकार हैं?" "बहुत अच्छा, देखिए फीचर किसी विशेष घटना, व्यक्ति, जीव-जंतु, तीज-त्योहार, दिन, स्थान, प्रकृति-परिवेश से संबंधित व्यक्तिगत अनुभूतियों पर आधारित आलेख होता है। इस आलेख को कल्पनाशीलता, सृजनात्मक कौशल के साथ मनोरंजक और आकर्षक शैली में प्रस्तुत किया जाता है।"

सेहा ने सभी पर दृष्टि घुमाई। एक क्षण के लिए रुकी। फिर बोलने लगी, "फीचर के अनेक प्रकार हैं। उनमें मुख्य रूप से निम्नलिखित हैं :

- व्यक्तिपरक फीचर
- सूचनात्मक फीचर
- विवरणात्मक फीचर
- विश्लेषणात्मक फीचर सही और बालत
- साक्षात्कार फीचर
- दिज्ञापन फीचर

"मैडम ! हम जानना चाहते हैं कि फीचर लेखन करते समय कौन-सी सावधानियाँ बरतनी चाहिए?" उसी विद्यार्थी ने जिज्ञासावश प्रश्न किया।

"बड़ा ही सटीक और तर्कसंगत प्रश्न पूछा है आपने।" अब सेहा ने इस विषय पर बोलना प्रारंभ किया।

"फीचर लेखन में मिथ्या आरोप-प्रत्यारोप करने से बचना चाहिए।

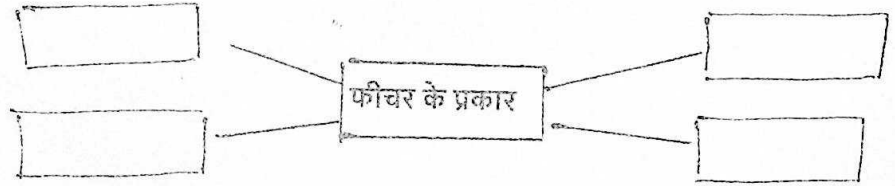
अति क्लिष्ट और आलंकारिक भाषा का प्रयोग बिलकुल भी न करें।

• झूठे तथ्यात्मक आँकड़ें, प्रसंग अथवा घटनाओं का उल्लेख करना उचित नहीं।

• फीचर अति नाटकीयता से परिपूर्ण नहीं होना चाहिए।

• फीचर लेखन में अति कल्पनाओं और हवाई बातों को स्थान देने से बचना चाहिए।"

(1) तालिका पूर्ण कीजिए :

(2) अ) निम्नलिखित शब्दों का उपसर्गयुक्त शब्द लिखिए। (01)

- (i) आकर्षक (ii) प्रस्तुत

आ) निम्नलिखित शब्दों का प्रत्यययुक्त शब्द लिखिए। (01)

- (i) मनोरंजक (ii) नाटक

(3) 'सपने पूरे करने के लिए परिश्रम आवश्यक होता है' इस विषय पर 40 से 50 शब्दों में अपने विचार लिखिए। (02)

(आ). निम्नलिखित में से किन्हीं चार के परिभाषिक शब्द लिखिए। (04)

(1). Action	(5). Justice
(2). Advance	(6). Ambassador
(3). Bond	(7). Attesting Officer
(4). Balance	(8). Judge

कृति 5). अ). निम्नलिखित में से रस का भेद पहचानकर लिखिए। (कोई दो) (02)

- 1) माटी कहै कुम्हार से, तू क्या रौदें मोह
एक दिन ऐसा आएगा, मैं रौदूँगी तोह।
- 2) सिर पर बैठो काग, आँख दोऊ खात
खिंचहिं जीभहिं सियार, अतिहि आनंद उर धारत।
- 3) सुडुक सुडुक घाव से पिल्लू निकाल रहा है,
नासिका से श्वेत पदार्थ निकाल रहा है।
- 4) समदरसी है नाम तिहारो, सोई पार करो
एक नदिया एक नार कहावत, मैलो नीर भरो।

आ). निम्नलिखित पंक्तियों में से उद्धृत अलंकार पहचानकर नाम लिखिए। (कोई दो) (02)

- 1) पायोजी मैंने राम रतन धन पायो।
- 2) पड़ी अचानक नदी अपार, घोड़ा उतरे कैसे पार।
राणा ने सोचा इस पार, तबतक चेतक था उस पार।
- 3) जिय बिनु देह, नदी बिनु वारी।
तैसेही अनाथ पुरुष बिनु नारी।
- 4) पीपर पात सरस मन डोला।

इ) निम्नलिखित वाक्यों का सूचनानुसार काल परिवर्तन कीजिए। (कोई दो) (02)

- (1). बैजू का लहू सूख गया है। (सामान्य भूतकाल)
- (2). मैं वहां जाकर मौसी को देख आती दुखी हो गया। (पूर्ण भूतकाल)
- (3). मौसी कुछ नहीं बोल रही है। (अपूर्ण भूतकाल)
- (4). सत्य का मार्ग सरल है। (सामान्य भविष्यकाल)

ई). निम्नलिखित मुहावरों के अर्थ लिखकर उचित वाक्य में प्रयोग कीजिए। (कोई दो) :- (02)

- (1). चार चांद लगाना।
- (2). टस - से - मस ना होना।
- (3). दिन दूना रात चौगुना बढ़ाना।
- (4). वाह - वाह करना।